

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК 614.75:351.777.5

Шуміло О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН, ВКЛЮЧАЮЧИ БІОЦИДИ

REGULATORY AND LEGAL ANALYSIS OF THE REGULATION OF THE USE OF CHEMICALS, INCLUDING BIOCIDES

В статті представлений розгорнутий нормативно-правовий аналіз регулювання використання хімічних речовин, включаючи біоциди, в рамках реформування законодавства України та приведення його у відповідність з міжнародними стандартами та стандартами ЄС.

Ключові слова: навколишнє природне середовище, захист навколишнього природного середовища, заходи щодо запобігання негативного впливу пестицидів та агрохімікатів, оцінка впливу на навколишнє середовище.

В статье представлен развернутый нормативно-правовой анализ регулирования использования химических веществ, включая биоциды, в рамках законодательства Украины и приведения его в соответствие с международными стандартами и стандартами ЕС.

Ключові слова: навколишнє природне середовище, захист навколишнього природного середовища, заходи щодо запобігання негативного впливу пестицидів та агрохімікатів, оцінка впливу на навколишнє середовище.

A complete regulatory legal analysis of the regulation of chemicals is presented in the article, including biocides, as part of the reform of Ukrainian legislation and its alignment with international standards and EU standards.

Key words: natural environment, protection of the environment, measures to prevent the negative impact of pesticides and agrochemicals, environmental impact assessment.

У сучасному світі хімічні речовини антропогенного та природного походження все частіше використовуються у сільськогосподарському, промисловому та споживчому секторах суспільства. Незважаючи на те, що в багатьох видах економічної діяльності хімічні речовини є незамінними, з'являється все більше доказів того, що вони створюють для суспільства певні проблеми, до яких відносять: забруднення навколишнього середовища, спричинене викидами хімічних речовин у процесі їх виробництва, використання, транспортування, видалення/утилізації та його негативний вплив на здоров'я людей; надзвичайні ситуації та нещасні випадки у побуті; наявність небезпечних хімічних речовин в споживчих товарах; вплив на працівників, які перебувають у контакті з хімічними речовинами. До однієї з найбільш розповсюджених груп хімічних речовин, які широко використовуються для обробки води (включаючи водну підготовку); усіх видів дезінфекції, захисту деревини від комах; у виробництві фарб та покриттів, продуктів харчування і напоїв, косметичних речовин, а також, звісно, у сільському господарстві, належать біоциди – засоби знищення шкідливих живих організмів.

В основу написання статті покладено аналіз нормативно-правової бази України, ЄС та міжнародно-правової угоди та конвенції в галузі захисту довкілля. Не зважаючи на чисельні зміни законодавства з питань раціонального управління хімічними речовинами, включаючи біоциди, вказане питання в Україні зали-

шається не вирішеним в повному об'ємі. Отже метою даної статті є аналіз правових інструментів раціонального управління хімічними речовинами, включаючи біоциди.

Основу державної політики України в будь-якій сфері, включаючи сферу регулювання хімічних речовин та відходів, визначає Верховна Рада України. Окремі питання поводження з хімічними речовинами належать до компетенції Ради національної безпеки й оборони України. У разі, коли це створює небезпеку для населення та держави, Центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування займаються реалізацією планів, програм та проектів у сфері поводження з хімічними речовинами та відходами.

Сьогодні Україна є Стороною трьох хімічних конвенцій (Базельської [1], Роттердамської [2], Стокгольмської [3]); у 2006 р. приєдналась до імплементації Стратегічного підходу до міжнародного регулювання хімічних речовин (СПМРХР) [4], а також є Стороною інших міжнародних угод, які стосуються регулювання хімічних речовин. Україна не є Стороною Мінаматської конвенції про ртуть [5], в якій регулюється й обіг товарів із додаванням ртуті. Українській державі ще доведеться пройти складну процедуру приєднання до Мінаматської конвенції про ртуть і як Стороні Конвенції виконати зобов'язання щодо заборони (за допомогою прийняття відповідних заходів) виробництва, імпорту або експорту продуктів із додаванням ртуті, перерахованих у Мінаматській конвен-

ції, після настання передбаченого для цього продукту терміну поетапного виведення з обігу. У тому числі це стосується і продуктів із додаванням ртуті – пестицидів, біоцидів і локальних антисептиків. Термін, після якого виробництво, імпорту або експорту цих продуктів не дозволяється (термін поетапного виведення із обігу) – 2020 рік. Базовим законом України у сфері охорони навколишнього природного середовища, включаючи регулювання хімічних речовин та відходів, є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [6], який визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього й майбутніх поколінь. Завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною. Екологічні вимоги під час виробництва, зберігання, транспортування, використання, знешкодження, захоронення токсичних та інших небезпечних для навколишнього природного середовища і здоров'я людей речовин, віднесення хімічних речовин до категорії токсичних та їх класифікація за ступенем небезпечності визначаються нормативними документами на підставі висновку з оцінки впливу на довкілля і погоджуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань охорони здоров'я і спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів. Цей закон встановлює ряд інших вимог, які поширюються й на підприємства, які здійснюють діяльність у сфері поводження із хімічними речовинами: принципи регулювання екологічних відносин, участь громадськості в цій сфері, контрольно-наглядова діяльність державних органів, оцінка впливу на довкілля для здійснюваної та планованої діяльності тощо. Закон України «Про пестициди і агрохімікати» [7] регулює правові відносини, пов'язані з державною реєстрацією, виробництвом, закупівлею, транспортуванням, зберіганням, торгівлею та безпечним для здоров'я людини і навколишнього природного середовища застосуванням пестицидів та агрохімікатів, визначає права та обов'язки підприємств, установ, організацій і громадян, а також повноваження органів державної виконавчої влади і посадових осіб у цій сфері.

Пестициди та агрохімікати вітчизняного, а також іноземного виробництва, що завозяться для використання на територію України, повинні відповідати таким вимогам: висока біологічна ефективність щодо цільового призначення; безпечність для здоров'я людини та навколишнього природного середовища за умови дотримання регламентів їх застосування; відповідність державним стандартам, санітарним нормам та іншим нормативним документам.

Забороняються ввезення на митну територію України, виробництва, торгівля, застосування та рекламування пестицидів і агрохімікатів до їх державної реєстрації, крім випадків, встановлених Законом України «Про пестициди й агрохімікати». Вимоги щодо проведення державної реєстрації пестицидів й агрохімікатів не поширюються на дослідні партії, що використовуються для державних випробувань та наукових досліджень; виробництво для експорту та виробництво дослідних партій, що використовуються для державних випробувань, науково-технологічних досліджень та випробувань, а також на агрохімікати за переліком згідно з додатком до Закону України «Про пестициди й агрохімікати». Обов'язковою умовою завезення та застосування незареєстрованих в Україні пестицидів для цих цілей є документальне підтвердження їх державної реєстрації в країні, де вони виробляються.

Законом встановлено запобіжні заходи щодо негативного впливу пестицидів та агрохімікатів на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людини і передбачено інші заходи, а саме: щодо державних випробувань пестицидів та агрохімікатів; щодо державної реєстрації пестицидів, агрохімікатів і технічних засобів їх застосування; стосовно ліцензування діяльності, пов'язаної з виробництвом і торгівлею пестицидами та агрохімікатами; щодо встановлення вимог до пакування та маркування; встановлення вимог до транспортування, зберігання, застосування, утилізації, знищення та знешкодження пестицидів і агрохімікатів та торгівлі ними; щодо встановлення порядку застосування пестицидів і агрохімікатів. Передбачені цим законодавчим актом вимоги є єдиними для пестицидів і агрохімікатів як вітчизняного, так і закордонного виробництва. До того ж в рамках закону закріплюються положення щодо безпечності сільськогосподарської сировини й харчових продуктів рослинного та тваринного походження, під час виробництва, зберігання і транспортування яких використовувалися пестициди й агрохімікати. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» [8], який буде введено в дію 18.12.2017 р., встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про проведення господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів. Визначаючи сферу застосування оцінки впливу на довкілля, слід зазначити, що здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про проведення планованої діяльності, визначеної частинами 2–3 ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля». Тому така планована діяльність підлягає оцінці впливу на довкілля до прийняття рішення про провадження планованої діяльності. Зазначений законодавчий акт було прийнято на виконання плану заходів щодо імплементації розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони [9], та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони. Зокрема, впровадження Директиви 2011/92/ЄС від 13.12.2011 р. Європейського Парламенту та Ради про оцінку впливу окремих державних і приватних проєктів на навколишнє середовище (кодифікація) [10] у національне законодавство в сфері навколишнього природного середовища.

Перша категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля і підлягають оцінці впливу на довкілля, включає хімічне виробництво, в тому числі виробництво основних хімічних речовин, хімічно-біологічне, біо-технічне, фармацевтичне виробництво з використанням хімічних або біологічних процесів; виробництво засобів захисту рослин, регуляторів росту рослин, мінеральних добрив, полімерних і полімеровмісних матеріалів, лаків, фарб, еластомерів, пероксидів та інших хімічних речовин; виробництво та зберігання нано-матеріалів з високою потужністю. Друга категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля та підлягають оцінці впливу на довкілля, включає хімічну промисловість, а саме: установки, в яких хімічні і біологічні процеси використовуються для виробництва білкових кормових добавок, ферментів та інших білкових речовин; зберігання хімічних продуктів (базисні і витратні склади, сховища, бази). В остаточній редакції Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» не згадується діяльність, пов'язана із біоцидами, хоча проєктом законодавчого акту передбачалося у другій категорії видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля та підлягають оцінці впливу на довкілля, включити установки для виробництва основних продуктів для рослинництва та біоцидів [11]. Окреслюючи основні вимоги до сировини, призначеної для виробництва дитячого харчування відповідно до ст. 8 Закону України «Про дитяче харчування» [12], слід зазначити, що у виробництві дитячого харчування застосовується сировина, яка виробляється переважно у спеціальних сировинних зонах [13], у яких забороняються будівництво промислових та хімічних об'єктів, а також будь-яка інша діяльність, яка за результатами оцінки впливу на довкілля може призвести до погіршення стану довкілля. Закон України «Про відходи» [14] визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності щодо запобігання або зменшення обсягів утворення відходів, їх збирання, перевезення, зберігання, сортування, утилізацію та видалення, знешкодження та захоронення, а також відвернення негативного впливу відходів на довкілля та здоров'я людини на території України.

Цей Закон визначає, що основними принципами державної політики у сфері поводження з відходами є:

- пріоритетний захист навколишнього природного середовища та здоров'я людини від негативного впливу відходів;
- забезпечення ощадливого використання матеріально-сировинних та енергетичних ресурсів;
- науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства щодо утворення та використання відходів з метою забезпечення його сталого розвитку.

Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [15] визначає правові та організаційні засади розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і передбачених ними процедур оцінки відповідності, а також добровільного проведення оцінки відповідності. Закон України «Про стандартизацію» [16] встановлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні і спрямований на забезпечення формування та реалізації державної політики у відповідній сфері. Стандартизація розглядається як діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері. Залежно від рівня суб'єкта стандартизації, що приймає нормативні документи, стандарти поділяються на: європейський регіональний стандарт, прийнятий європейською організацією стандартизації; міждержавний регіональний стандарт, передбачений Угодою про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації [17]; міжнародний стандарт, прийнятий міжнародною організацією зі стандартизації і доступний для широкого кола користувачів; національний стандарт, прийнятий національним органом стандартизації та доступний для широкого кола користувачів; регіональний стандарт і доступний для широкого кола користувачів. Окремо визначаються такі аспекти: технічні умови – нормативний документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинна відповідати продукція, процес або послуга, та визначає процедури, за допомогою яких може бути встановлено, чи дотримані такі вимоги; кодекс установленої практики – нормативний документ, що містить рекомендації щодо практик чи процедур проєктування, виготовлення, монтажу, технічного обслуговування або експлуатації обладнання, конструкцій чи виробів.

Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» [18] визначає правові, економічні, соціальні та організаційні основи діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки, і спрямований на захист життя і здоров'я людей та довкілля від шкідливого впливу аварій на цих об'єктах шляхом запобігання їх виникненню, обмеження (локалізації) розвитку і ліквідації наслідків. Закон встановлює перелік державних органів, які здійснюють контрольно-наглядові повноваження; порядок ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки та декларування безпеки таких об'єктів; порядок реалізації дозвільної діяльності під час будівництва та експлуатації об'єктів підвищеної небезпеки. Окремі питання щодо обігу хімічних речовин регулюються Законом України «Про перевезення небезпечних вантажів» [19], який визначає правові, організаційні, соціальні та економічні засади діяльності, пов'язаної з перевезенням небезпечних вантажів залізничним, морським, річковим, автомобільним та авіаційним транспортом. Правила дорожнього перевезення небезпечних вантажів [20] визначають порядок та основні вимоги до забезпечення безпеки дорожнього перевезення небезпечних вантажів на всій території України. Вони є обов'язковими для суб'єктів господарювання

незалежно від форм власності, які є учасниками перевезень небезпечних вантажів автомобільним транспортом. Міжнародні дорожні перевезення небезпечних вантажів здійснюються відповідно до Європейської угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ) [21] та інших міжнародних договорів України. З метою забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю і здоров'ю фізичних осіб, навколишньому природному середовищу, майну фізичних та юридичних осіб під час перевезення небезпечних вантажів, постановою Кабінету Міністрів України затверджено «Порядок і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів» [22]. Законом України «Про заборону ввезення й реалізації на території України етилованого бензину та свинцевих добавок до бензину» [23] забороняється з 1 січня 2003 року ввезення на територію України етилованого бензину та свинцевих добавок до бензину, крім авіаційного бензину за товарною позицією 2710 11 31 00 згідно з УКТ ЗЕД до введення сертифікованого в Україні альтернативного виду палива (за умови його ввезення в обсязі не більше 1000 т протягом календарного року). Аналіз правових інструментів, які регулюють поводження з хімічними речовинами, включаючи біоциди, показав, що, на жаль, сьогодні політика України у сфері поводження з хімічними речовинами є досить фрагментарною, а її програмне, інституційне, інформаційне і фінансове забезпечення є недостатнім. Також у законодавстві України відсутній єдиний нормативний акт, що комплексно регулював би питання, пов'язані з виробництвом хімічних речовин, їх обігом, використанням як виробничої сировини, зберіганням, утилізацією тощо. Також до недоліків екологічного законодавства в Україні у сфері регулювання хімічних речовин слід віднести той факт, що в ній залишаються неврегульованими деякі питання розподілу відповідальності між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Актуальною є також проблема дотримання чинного природоохоронного законодавства. Сьогодні в Україні відсутня цілісна концепція поводження з хімічними речовинами, яка б враховувала світовий досвід, та не існує окремого нормативного акту, який би встановлював основи державної політики в Україні в галузі регулювання хімічних речовин. У 2008 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію підвищення рівня хімічної безпеки [24]. Її метою було визначення основних шляхів і способів формування збалансованої державної політики з питань підвищення рівня хімічної безпеки з урахуванням світового досвіду у сфері поводження з хімічними речовинами, налагодження співробітництва з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями для зниження вірогідності заподіяння шкоди життю і здоров'ю людей та доквіллю у процесі поводження з хімічними речовинами. Передбачалося, що реалізація Концепції буде здійснюватися шляхом розроблення плану заходів щодо підвищення рівня хімічної безпеки та забезпечення його виконання. Міністерству природи

України разом з МОЗ України, Міністерством промислової політики України та іншими центральними органами виконавчої влади було доручено розробити й затвердити у шестимісячний строк план заходів з реалізації Концепції, але, на жаль, ця робота не була виконана. Загальнодержавна програма поводження з токсичними відходами [25] (2000–2005 рр.) та Програма поводження з твердими побутовими відходами [26], здійснення заходів якої передбачалося провести у два етапи (2005–2006; 2007–2011 рр.), стали першими програмними документами у сфері регулювання хімічних речовин та відходів.

У регіонах розроблялись та приймалися обласні програми поводження з відходами, які охоплюють основні види відходів. У 2016–2017 рр. Міністерство природи України розробило проект Національної стратегії поводження з відходами [27], яка запроваджує в Україні європейські принципи поводження з муніципальними відходами (зокрема, з зеленими відходами, біо-відходами, видаленням відходів з полігонів, що біологічно розкладаються, специфічними фракціями відходів); промисловими відходами; будівельними відходами; небезпечними відходами; відходами сільськогосподарства; специфічними видами відходів (відходи упаковки, відходи електричного та електронного обладнання, батарейки та акумулятори, транспортні засоби, які зняті з експлуатації, осадки стічних вод, медичні відходи). 8 листопада 2017 р. Уряд України схвалив цей документ [28]. У зв'язку з набуттям чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [29] перед країною постають нові завдання щодо гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС. На жаль, до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (Додатки до Глави 6 «Навколишнє природне середовище») не увійшли основні законодавчі норми ЄС у галузі управління хімічними речовинами:

– Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 1907/2006 від 18 грудня 2006 р. про реєстрацію, оцінку, авторизацію й обмеження хімічних речовин та препаратів (REACH), який з 1 червня 2007 р. регулює у країнах ЄС виробництво та обіг усіх хімічних речовин, включаючи їх обов'язкову реєстрацію;

– Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 1272/2008 від 16 грудня 2008 р. про класифікацію, маркування та упакування речовин і сумішей (CLP), який ґрунтується на Узгодженій на глобальному рівні системі класифікації та маркування хімічних речовин і сумішей (GHS);

– Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 528/2012 від 22 травня 2012 р. про доступність на ринку та використання біоцидних продуктів (BPR), який стосується розміщення на ринку й використання біоцидних продуктів для захисту людей, тварин, матеріалів або виробів від шкідливих організмів, таких як шкідники або бактерії, а також дії активних речовин, що містяться в біоцидних продуктах.

Також в Україні відсутні реальні заходи щодо впровадження системи GHS, яку було створено ООН з метою приведення до єдиного стандарту критеріїв оцінки небезпеки речовин, які використовуються в різних країнах, а також систем маркування та повідомлень про їх небезпеку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про приєднання України до Базельської конвенції про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх видаленням: Закон України від 01.07.1999 р. за № 803-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 34 (27.08.99). Ст. 284.
2. Про приєднання України до Роттердамської конвенції про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі: Закон України від 26.09.2002р. за № 169-IV // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 46 (15.11.2002). Ст. 341.
3. Про ратифікацію Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі: Закон України від 18.04.2007 р. за № 949-V. Офіційний вісник України. 2007. № 42 (18.06.2007). Ст. 1661.
4. Україна висловила свою прихильність до СПМРХР на Міжнародній конференції (Дубай), призначила національного координатора СПМРХР та підтвердила свої наміри щодо впровадження цієї ініціативи, приєднавшись до заяви від імені Європейського Союзу під час 63-ї сесії Всесвітньої Асамблеї охорони здоров'я 17.05.2010 р.
5. URL: <http://www.mercuryconvention.org/Countries/tabid/3428/language/en-US/Default.aspx>.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. за № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41 (08.10.91). Ст. 546.
7. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р. за № 86/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 14 (04.04.95). Ст. 91.
8. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 р. за № 2059-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 29 (21.07.2017). Ст. 315.
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Ратифікована Законом № 1678-VII від 16.09.2014. URL: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011
10. Official Journal of the European Union. L 26, 28.1.2012. P. 1–21.
11. Про оцінку впливу на довкілля: Проект закону України від 22.02.2016 р. за № 2009а-д. Ліга: Закон. 1 файл. MU92576.LHT.
12. Про дитяче харчування: Закон України від 14.09.2006 р. за № 142-V. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 44. Ст. 433.
13. Про затвердження Порядку надання статусу спеціальної зони з виробництва сировини, що використовується для виготовлення продуктів дитячого та дієтичного харчування: Постанова КМ України від 03.10.2007 р. за № 1195. Офіційний вісник України. 2007. № 76 (19.10.2007). Ст. 2819.
14. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. за № 187/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 36–37. Ст. 242.
15. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15.01.2015 р. за № 124-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 14 (03.04.2015). Ст. 96.
16. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 р. за № 1315-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 31 (01.08.2014). Ст. 1058.
17. Угода про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації від 13.03.1992 р. Ліга: Закон. 1 файл. MU92576.LHT.
18. Про об'єкти підвищеної безпеки: Закон України від 18.01.2001 р. за № 2245-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 15 (13.04.2001). Ст. 73.
19. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 06.04.2000 за № 1644-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 28 (14.07.2000). Ст. 222.
20. Про затвердження Правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів: Наказ МВС України від 26.07.2004 р. за № 822. Офіційний вісник України. 2004. № 35 (17.09.2004). Ст. 2377.
21. Про приєднання України до Європейської Угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів (ДОПНВ): Закон України від 02.03.2000 р. за № 1511-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 13 (31.03.2000). Ст. 116.
22. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів: Постанова КМ України від 01.06.2002 р. за № 733. Офіційний вісник України. 2002. № 23 (21.06.2002). Ст. 1106.
23. Про заборону ввезення і реалізації на території України етилованого бензину та свинцевих добавок до бензину: Закон України від 15.11.2001 р. за № 2786-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 6 (08.02.2002). Ст. 44.
24. Про схвалення Концепції підвищення рівня хімічної безпеки: Розпорядження КМ України від 17.12.2008 р. за № 1571-р. Офіційний вісник України. 2008. № 98 (31.12.2008). Ст. 3247.
25. Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами: Закон України від 14.09.2000 р. за № 1947-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 44 (03.11.2000). Ст. 374.
26. Про затвердження Програми поводження з твердими побутовими відходами: Постанова КМ України від 04.03.2004 р. за № 265. Офіційний вісник України. 2004. № 10 (26.03.2004). Ст. 595.
27. Проект Національної стратегії поводження з відходами для подальшого громадського обговорення від 11 квітня 2017 р. URL: <https://menr.gov.ua/content/tehnichna-redakciya-proektu-nacionalnoi-strategii-povodzhennya-zvidhodami-dlya-podalshogo-gromadskogo-obgovorennya.html> Дата звернення: 22.10.2017 р.
28. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250405156&cat_id=244274160.
29. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011